

Doğal ve Kültürel Peyzaj Değerinin Turizm Potansiyeline Etkisi: Rize Ziraat/ Botanik Çay Bahçesi Örneği

The Effect of Natural and Cultural Landscape Value on Tourism Potential: The Case of Rize Botanic/Ziraat Tea Garden

Ömer Lütfü ÇORBACI¹, Türker OĞUZTÜRK², Gülçay Ercan OĞUZTÜRK³, Merve
ÜÇÖK⁴, Fatma AYDIN⁵

^{1,2,4,5}Recep Tayyip Erdoğan
Üniversitesi, Mühendislik ve
Mimarlık Fakültesi, Rize, Türkiye
³Dicle Üniversitesi, Teknik Bilimler
Meslek Yüksek Okulu, Diyarbakır,
Türkiye

ORCID:

Ö.L.Ç.: 0000-0002-8763-3163
T.O.: 0000-0002-9611-9959
G.E.O.: 0000-0002-0893-4719
M.Ü.: 0000-0002-3246-6302
F.A.: 0000-0002-8951-3771

Corresponding Author:

Merve ÜÇÖK

Email:

merve.ucok@erdogan.edu.tr

Citation: Çorbacı, Ö. L., Oğuztürk, T.,
Oğuztürk, G. E., Üçok, M. ve Aydın,
F. (2022). Doğal ve kültürel peyzaj
değerinin turizm potansiyeline etkisi:
Rize Ziraat / Botanik Çay Bahçesi
örneği. *Journal of Humanities and
Tourism Research*, 12 (1): 56-67.

Submitted: 11.10.2021

Accepted: 04.12.2022

Özet

Kentsel ve kırsal turizm alanları içerisinde yer alan doğal ve kültürel peyzaj alanları estetik, fonksiyonel, kültürel ve rekreasyonel değerler bakımından öne çıkan alanlardır. Kıyı kenti olan Rize’de, kentsel turizm alanlarının doğal, kültürel, estetik ve işlevsel değerlerinin yanı sıra alan kullanımlarının çeşitliliği turizm potansiyelini önemli ölçüde etkilemektedir. Kentsel turizm alanlarının kırsal turizm alanlarına göre daha sınırlı sayıda kaldığı Rize’de mevcut doğal ve kültürel peyzaj öğelerinin belirlenerek ön plana çıkarılması ve bu öğelerin turizm potansiyelinin değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Bu kapsamda kentsel turizm alanı olarak nitelendirilen, çeşitli vista noktaları sunan, doğal ve kültürel peyzaj değerlerine ve farklı alan kullanımlarına sahip Rize Ziraat/ Botanik Çay Bahçesi çalışma alanı olarak seçilmiştir. Çalışmada alanın doğal ve kültürel peyzaj değerlerinin, rekreasyonel olanaklarının turizm potansiyeline katkısını saptamak amaçlanmıştır. Mevcut doğal ve kültürel peyzaj değerlerinin belirlenerek alanın tercih edilme nedenlerinin sorgulandığı çalışmada, turizm potansiyelini arttırmaya yönelik kullanıcıların kentsel turizm noktasında peyzaj değerlerini kapsayan mekânsal deneyimleri anketler aracılığıyla değerlendirilerek öneriler geliştirilmiştir. Çalışmanın yöntemini yerinde gözlemler ve kullanıcı anketlerinin (alan kullanım nedenleri, ön plana çıkan peyzaj öğeleri) istatistiksel hesaplamalar ile değerlendirilmesi oluşturmaktadır. Elde edilen veriler sonucunda alanda güçlendirilmesi ve geliştirilmesi gereken noktalar tespit edilerek, alanda öne çıkan peyzaj öğeleri ve turizm ilişkisi belirlenmiş ve alanın deneyimlenmesinde kültürel peyzajın etkisi ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Doğal ve Kültürel Peyzaj, Kentsel Peyzaj, Turizm, Rize

Abstract

Natural and cultural landscape areas within urban and rural tourism areas are prominent areas in terms of aesthetic, functional, cultural and recreational values. In Rize, which is a coastal city, the natural, cultural, aesthetic and functional values of urban tourism areas, as well as the diversity of land uses, significantly affect the tourism potential of these areas. In Rize, where urban tourism areas are more limited than rural tourism areas, it is important to identify and highlight the existing natural and cultural landscape elements and to evaluate the tourism potential of these elements. In this context, Rize Ziraat / Botanic Tea Garden, which

is characterized as an urban tourism area, offers various vista points, has natural and cultural landscape values and different area uses, has been chosen as the study area. In this study, it is aimed to determine the contribution of the natural and cultural landscape values and recreational opportunities of Rize Ziraat / Botanic Tea Garden to the tourism potential. In the study, in which the reasons for the preference of the area by determining the existing natural and cultural landscape values are questioned, the spatial experiences of the users in order to increase the tourism potential, including the landscape values at the point of urban tourism, were evaluated through questionnaires and suggestions were developed. The method of the study consists of on-site observations and evaluation of user surveys (reasons for land use, prominent landscape elements) with statistical calculations. As a result of the data obtained, the points that need to be strengthened and developed in the area were determined, the prominent landscape elements and tourism relations in the area were determined and the effect of the cultural landscape on the experience of the area was revealed.

Keywords: Natural and Cultural Landscape, Urban Landscape, Tourism, Rize

1. GİRİŞ

Kentlerde artan nüfus ve kentleşme içerisinde doğal ve kültürel dokusu korunmuş alanlar bireylerin karışık kent yapısından uzaklaşmasını sağlayan alanlar olarak ortaya çıkmaktadır (Cengiz Gökçe ve Açıköz, 2014; Yılmaz vd., 2019). Doğal ve kültürel dokusu ile farklı manzara türleri sunan alanlar hem kent kullanıcılarına hem ziyaretçilere; huzur, heyecan, eğitim, rekreasyon, ilham, esenlik duygusu gibi farklı hizmetler ve deneyimler sunma eğilimindedir. Bu alanlarda kullanıcılar sosyalleşme, sanat, spor, sağlık, kültür, eğitim ve eğlence gibi aktiviteleri içeren farklı destinasyon arayışında bulunmaktadır (Terkenli vd., 2021). Bu kapsamda peyzaj, ziyaret edilen bir destinasyonda aranan veya ortaya çıkan deneyimlerin çeşitliliği açısından çok önemli olarak kabul edilmekte ve ön plana çıkmaktadır (Urry, 1995; Skowronek vd., 2018). Peyzajlar, turizm, rekreasyon veya eğlence destinasyonuna hizmet etme eğiliminde olup karmaşık ve çok yönlü olan yapısı sayesinde turizm ile ilişkilendirilmektedir (Terkenli, 2002; Pardo Abad ve Fernández Álvarez, 2020). Bu açıdan peyzaj ve turizm kavramı zaman, mekân ve kültür boyunca çeşitli şekillerde bir araya gelmektedir (Lew vd., 2004; Terkenli, 2002).

Belirli bir alandaki insanların ve çevrenin kapasitesi, yeterliliği ve imkânları doğrultusunda gelişen bir ekonomik hareket biçimi olan turizm, fiziksel mekânda, sosyo-kültürel düzende ve özellikle yerli halkta değişimler meydana getirmektedir. Fiziksel çevre turizme bağlı olarak gelişerek değişmekte ve ihtiyaçlar doğrultusunda yapılacak tesislerden ve etkinliklerden etkilenmektedir (Düzenli vd., 2018; Utami, 2020). Doğal ve kültürel peyzaj unsurları turizmi etkileyen birincil unsurlar arasında yer almakta ve sosyo-ekonomik açıdan da önem taşımaktadır (Libosada ve Carlos, 2009; Tan ve Arslan, 2013; Heslinga vd., 2017). Doğal ve kültürel peyzajların turistik peyzajlara dönüşmesi süreci karakteristik peyzajın sembolik ve fiziksel olarak yeniden düzenlenmesini gerektirmektedir (Jimenez Garcia vd., 2020).

Turizm alanlarında ön plana çıkan kültürel peyzaj, insan dâhil tüm canlı türleri ve doğal süreçleri içeren, insan tarafından değiştirilmiş, sınıflandırılmış ve yorumlanmış, çeşitli estetik doğal ve kültürel değerler barındıran karmaşık bir mekânsal fenomendir (O'Hare, 1997; Kaya, 2002; Alpak vd., 2016). Son yıllarda kültürel peyzaj kavramı, turizm sektörünü sürdürülebilir bir kalkınmaya doğru ilerletmek için anahtar ürünlerden biri haline gelmiştir (Gülçin, 2020). Turizm gelişiminde, doğal peyzajı, kültürel güzellikleri ve varlıkları korumak mekânın değerini ve çekiciliğini artırmakta ve turistler manzara ve çevre gibi doğal peyzajlara ilgi duymaktadır (Buckle, 2000; Dowling vd., 2002; Samsudin ve Maliki, 2015; Yılmaz vd., 2016).

Doğal ve kültürel varlıkları ile ön plana çıkan Rize ilinde kentsel ve kırsal turizm alanları her mevsim kullanıcılar tarafından yoğun olarak tercih edilmektedir. Kentsel turizm alanlarının kırsal turizm alanlarına göre daha sınırlı sayıda bulunduğu Rize ilinde Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Rize'de gezilecek 3 yerden bir tanesi olarak önerilen Ziraat Botanik Çay Bahçesi çalışma alanı olarak seçilmiştir. Bu alan kente, denize, çay bahçelerine, dağlara ve Rize kalesine hâkim

panoramik manzarası ve doğal ve egzotik bitki varlığı ile aktif olarak kullanılan bir kent parkıdır (URL-1). Rize kentinde yoğun kullanıma sahip bu alan kente hâkim panoramik manzarası, rekreatif olanakları, çay bahçeleri, pek çok doğal ve iklime uyum sağlamış egzotik bitki varlığı ile ön plana çıkmaktadır. Çalışmada Rize Ziraat/Botanik Çay Bahçesinin doğal ve kültürel peyzaj değerlerinin turizm potansiyeline katkısını ortaya koymak amaçlanmıştır. Mevcut doğal ve kültürel peyzaj değerlerinin belirlenerek alanın tercih edilme nedenlerinin sorgulandığı çalışmada, turizm potansiyelini arttırmaya yönelik öneriler geliştirilmiştir. Kullanıcıların kentsel turizm noktasında peyzaj değerlerini kapsayan mekânsal deneyimleri anketler aracılığıyla değerlendirilmiştir. Alanda öne çıkan peyzaj öğeleri ve turizm ilişkisi belirlenmiş ve alanın deneyimlenmesinde kültürel peyzajın etkisi ortaya koyulmuştur.

2. YÖNTEM

2.1. Çalışma Alanı

Çalışma alanı olarak Rize merkez ilçesi sınırlarında yer alan, kıyıya yaklaşık 1,2 km mesafede, 110 m rakıma ve 51,500 m² alana sahip Rize Atatürk Ziraat Botanik Çay Bahçesi seçilmiştir (Şekil 1). Türkiye'nin en fazla yağış alan ili olan Rize, kültürel değerleri, topoğrafyası, yeşil dokusu, teraslanmış çay bahçeleri, yaylaları ve bu alanlardaki biyolojik çeşitliliği ile ön plana çıkan bir kıyı kentidir. Rize ilinde kentsel ve kırsal alanlarda yer alan birçok destinasyon noktası turizm olanakları açısından çeşitlilik gösterebilir kentsel alanda yer alan turizm noktaları kırsal alanlara göre sınırlı kalmaktadır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde Rize Ziraat Botanik Çay Bahçesi kentsel turizm alanı içerisinde yoğun olarak kullanılan bir destinasyon noktasıdır. Çalışma alanı kuzeyde deniz ve Rize Kalesi manzarası, güneyde çaylık alanlar ile kaplı dağ manzarası ile tepeden panoramik bir görüntü sunmaktadır. Çalışma alanı içerisinde çay bahçesi, kafeterya, serender (nayla), oturma alanları, satış birimleri, çocuk oyun alanı, ÇAYKUR Genel Müdürlük Konutları, misafirhane, turuncgil bahçesi, meyve bahçesi, yemekhane, çay üretim tesisi (mini), ve seyir terasları yer almaktadır.

Şekil 1. Çalışma Alanı

Çalışmada alana ait haritalar, fotoğraflar ve literatür taramalarından yararlanılmıştır. Alanın mevcut alan kullanımları belirlenerek bu kapsamda yerinde gözlemler ile alanın doğal ve kültürel peyzaj envanteri çıkarılmıştır. Yoğun kullanıma sahip alanda mevcut doğal ve kültürel peyzaj değerleri göz önünde bulundurularak kullanıcılara alanın tercih edilme nedenleri, turizm potansiyeli ve olanaklarının sorgulandığı anket çalışması yapılmıştır. Alanın turizm potansiyelini arttırmaya yönelik kullanıcıların kentsel turizm noktasında peyzaj değerlerini kapsayan mekânsal deneyimleri anketler aracılığıyla değerlendirilerek öneriler geliştirilmiştir. Anketler yüz yüze ve

Google anket formu kullanılarak yapılmış olup, istatistiksel hesaplamalar ile (pearson korelasyon, yüzde analiz) değerlendirilmiştir.

3. BULGULAR

Rize Ziraat/ Botanik Çay Bahçesi'nin doğal ve kültürel peyzaj değerinin turizm potansiyeline etkisinin belirlendiği çalışma, veri toplama ve değerlendirme aşamalarından oluşmuş ve çalışma bulguları 2 ana başlık altında (1. Doğal ve Kültürel Peyzaj Envanterinin Oluşturulması, 2. Alanın Doğal ve Kültürel Peyzaj Değerinin Turizm Potansiyeline Etkisinin Anketler Aracılığıyla Değerlendirilmesi) incelenmiştir.

3.1. Doğal ve Kültürel Peyzaj Envanterinin Oluşturulması

Alanın turizm bileşenlerinin ortaya konması için alandaki mevcut doğal ve kültürel peyzaj öğelerinin bilinmesi gerekmektedir. Alanın doğal peyzaj envanterini topoğrafyası, iklimi, doğal bitki örtüsü, hidrolojik yapısı ve jeolojik yapısı oluşturmaktadır. Kültürel peyzaj envanteri ise çeşitli mekânsal yapısal ve bitkisel unsurları kapsamaktadır.

Engelibeli ve dağlık bir arazi yapısına sahip olması nedeniyle yerleşimlerin kıyıda yoğunlaştığı ilde çalışma alanı 110 m yüksekliğe sahip dağlık bir alanda konumlandırılmıştır. Bol yağışlı bir iklime sahip olması nedeniyle bitkisel biyoçeşitliliğin fazla olduğu alanda doğal ve egzotik bitki taksonları yer almaktadır. Bu bitkiler arasında dünyanın en büyük ağaçlarından olan *Sequoia sempervirens* (D. Don)/sekoya, 700 yıllık *Olea europea*/zeytin, anıt ağaç niteliğindeki bitkilerin yanı sıra çeşitli çiçekli, meyveli, kokulu bitkiler yer almaktadır. Çayın başkenti olarak nitelendirilen Rize'de çay araştırma ve uygulamaları için çaylık alan ve çay üretim tesis alanı yer almaktadır.

Ziraat Botanik Çay Bahçesi'nin bitkisel varlığı incelendiğinde 83 familyaya ait 188 takson bulunmakta olup, bunlardan 38'i doğal, 103'ü egzotik, 1'i doğal kültür, 28'ininise egzotik kültür formu olduğu görülmüştür (Çorbacı vd., 2020). Kentsel alanda bitkisel biyoçeşitliliğin fazla olduğu bu alanda *Sequoia sempervirens* (D. Don), *Araucaria angustifolia* (Bert.) O. Kuntze Endl., *Picea pungens* Engelm. Hoopsii, *Cedrus deodora* (Roxb.) G. Don, *Magnolia grandiflora* L., *Magnolia figo* (Lour.) DC, *Magnolia x soulangeana* Soul.- Bod., *Cryptomeria japonica* (Thunb. ExL.f.) D. Don, *Thuja occidentalis* (L.) Franco 'Smaragd', *Agave americana* L., *Tagetes erecta* L. 'Giant Orange', *Viola odorata* Linn., *Campsis radicans* (L.) Seem., *Opuntia ficus indica* (L.) Mill. Bitki taksonları (Resim 1) estetik ve fonksiyonel özellikleri ile ön plana çıkmaktadır (Çorbacı vd., 2020).

Resim 1. Alana Ait Bitki Örnekleri

Agave americana L.

Opuntia ficus indica

Magnolia figo

Araucaria angustifolia

Kültürel peyzaj öğeleri mekânsal ve donatısal olarak incelendiğinde; oturma alanları, yeme içme alanları, seyir alanları, çocuk oyun alanı, wc alanları, çay üretim tesis alanı, endülüs bahçesi (su öğeleri), çay terasları, mağara, otopark alanı, ahşap serenderler, satış birimleri, yönlendirme ve bitki tanıtım tabelaları, donatı elemanları, sınırlama elemanları yer almaktadır.

Alanda teraslandırılmış 2 farklı açık oturma alanı yer almakta ve bu alanlarda ahşap, beton ve plastik malzemelerden çeşitli oturma birimleri bulunmaktadır. Oturma alanları arasında bir endülüs bahçesi inşa edilmiş ve ahşap köprülerle detaylandırılmıştır. Alanda kaydırak, tahterevallli, salıncak gibi oyun elemanlarını barındıran bir çocuk oyun alanı mevcut olup bu alanda ebeveynler için de

ahşap oturma birimleri yer almaktadır. Alanı özgün kılan alanlardan biri olan mini çay üretim tesisi yaklaşık 200 m²'lik bir alana sahip olup, çayın toplandıktan sonra tüm işlemlerinin yapıldığı ve camekân bir yapıyla kullanıcıların gözlem yapmasının sağlandığı bir alandır. Ziraat Botanik Çay Bahçesi kuzey, güney, doğu ve batı yönlerine bakan çeşitli seyir alanlarına sahiptir (Resim 2).

Resim 2. Mekânsal Öğeler

Oturma Alanları

Yeme İçme Alanları

Çocuk Oyun Alanı

Çay Üretim Tesisi

Endülüs Bahçesi

Seyir Alanları

Otopark Alanı

WC Alanları

Alanda Rize ilini yansıtan geleneksel dokuya sahip yapılar yer almaktadır. Girişte deniz manzarasına hâkim noktada yer alan oturma, dinlenme ve seyir alanı bulunan bir serender yer almaktadır. Hemen yanında yöre mimarisini göstermek üzere yapılmış minyatür serender bulunmaktadır. ÇAYKUR Genel Müdürlüğü'nün kendi ürünlerini sattığı yöre mimarisine uygun bir satış ofisi ve alanın en üst kodunda Rize ili Çayeli ilçesinden orijinali sökülerek getirilen diğer bir serender yer almaktadır. Bu serenderde özellikle yerel halkın üretmiş olduğu yöresel ürünler satılmaktadır. Alana ait bilgilendirme ve levhalar alan girişinde konumlandırılmış ve kullanıcıların alanda ki zengin bitki çeşitliliği hakkında bilgi sahibi olması için ahşap bitki etiketleri oluşturulmuştur. Donatılarda genel olarak ahşap malzeme kullanılmış, sınırlama elamanlarında ferforje, ahşap ve cam gibi çeşitli malzemeler kullanılmıştır (Resim 3).

Resim 3. Donatılar

Ahşap Serenderler

Satış Birimleri

Tabelalar

Çeşme

Oturma Birimleri

Aydınlatma

Sınırlama Elemanları

Sert Zemin Döşemeleri

Bitki Tanıtım Etiketleri

Çöp Kutusu

3.2. Alanın Doğal ve Kültürel Peyzaj Değerinin Turizm Potansiyeline Etkisinin Anketler Aracılığıyla Değerlendirilmesi

Ankete 64 kadın 36 erkek olmak üzere örneklem büyüklüğü hesaplanarak 100 aktif alan kullanıcısı katılmıştır. Anketlere %69'u 16-25 aralığında, %18'i 26-35 aralığında, %8'i 36-45 aralığında ve %5 oranında ise 56 yaş ve üzeri kullanıcı katılım sağlamıştır. Kullanıcıların % 89'u bu alanın ilgi çekici olduğunu düşünmekte ve %67'si alanı turizm alanı olarak değerlendirmektedir. Alana ulaşım şekilleri genelde özel araç ile sağlanmakta (%52), bunun yanı sıra toplu taşıma (%33) ve yaya (%15) olarak da tercih edilmektedir. Alan içi sirkülasyon ise kullanıcılar tarafından genel olarak rahat ve kolay olarak algılanmaktadır (%61). Kullanıcılar çalışma alanını %51 oranda doğal peyzaj açısından yeterli bulmalarına karşın kültürel peyzaj açısından %53 oranında kısmen yeterli bulmaktadırlar. Alanın Rize ilinin doğal ve kültürel karakteristiğini yansıtır yansıtmadığı sorgulandığında %54 oranla yansıttığı cevabı verilmiştir. Alandaki bilgilendirme ve tanıtım levhaları %66 oranda yeterli bulunmuştur. Mevcut bitki tanıtım etiketleri büyük ölçüde kullanıcıların dikkatini çekmiş (%76) ve kullanıcıların %48'inin doğal ve egzotik bitki türleri hakkında bilgi sahibi olduğu tespit edilmiştir. Alandaki işletmeler (%47) ve sundukları hizmetler (%51) katılımcıların çoğunluğu tarafından yeterli bulunmuştur. Yeşil alan miktarının %60 oranında yeterli bulunduğu alanda kullanıcılar mevcut bitkisel doku ve geleneksel yapı örnekleri olmasa da bu alanı kullanmayı tercih eder miydiniz sorusuna %61 oranda hayır cevabını vermiştir.

Kullanıcıların alanı tercih etme nedenleri sorgulandığında alandaki bitkisel çeşitlilik %36 oranında 1. tercih olarak kent merkezinde turizm alanı olarak başka alternatifin olmaması (%19) ise 2. tercih olarak belirlenmiştir. Bunun yanı sıra alandaki yeme içme olanakları (%18) ve çeşitli noktalardan panoramik manzaralar sunması (%16) kullanıcıların alanı tercihlerinde etkili olmuştur.

“Alanda dikkatinizi çeken ve ön plana çıkan peyzaj öğeleri nelerdir?” sorusuna kullanıcılar 1. yaşlı bitkiler (%45), 2. çiçekli bitkiler (%23), 3. panoramik manzara (%18) ve 4. ahşap serenderler (%10) cevabını vermiştir. Rize ilinde kentsel turizme katkı sağlayan turizm alanı olarak çoğunlukla ilk tercih Ziraat Botanik Parkı (%43), ikinci tercih Rize Kalesi (25), 3. tercih ise Dağmaran (17) olmuştur. Bunun yanı sıra kullanıcılar Sahil Parkı, Eskitoğlu ve Rize Müzesi'ni de kentsel turizm alanı olarak belirtmiştir.

Alanın turizm açısından katkıları değerlendirildiğinde Tablo 1'deki cevaplar sıklıkla tekrar edilmiştir. Alanın yeşil alan varlığı ve bitkisel çeşitliliği başta olmak üzere görsel manzara etkisi alanın turizme en fazla katkı sağladığı düşünülen özellikleridir. Çay üretimi ve tanıtımının yapılması ile ziyaretçi sayısının artması, kent kimliği ve kültürünü yansıtmaması nedeniyle ilgi çekici olması ve kente sağladığı ekonomik katkılar, alanın kentsel turizme sağladığı diğer katkılar olarak belirtilmiştir.

Tablo 1. Rize Ziraat Botanik Çay Bahçesi'nin Kentsel Turizme Katkıları

Turizme Katkıları	Sıklık	%
Yeşil alan varlığı, bitki çeşitliliği sunması, bitki türlerinin tanıtımının yapılması	*****	(%29)
Görsel manzara ve seyir olanakları	*****	(%20)
Çay üretimi ve tanıtımının yapılması ile ziyaretçi sayısının artması	*****	(%17)
Kent kimliği ve kültürünü yansıtması nedeniyle ilgi çekici olması	*****	(%12)
Alanda ki mevcut çay bahçesi, kafeterya ve satış birimleri ile kente ekonomik katkılar sunması	*****	(%9)
Merkezi konumda ulaşılabilir olması	*****	(%7)
Geleneksel yapı örnekleri sunması	**	(%2)
Doğal ve kültürel peyzaj özellikleri ile ilgi çekici bir alan olması	**	(%2)
Kent hakkında olumlu düşünceler oluşturması nedeni ile tercih edilebilirliği artırması	*	(%1)
Rize ilinin tanıtımına katkı sunması	*	(%1)

Anketlere verilen cevaplar doğrultusunda; Rize Ziraat Botanik Çay Bahçesi'ni diğer kentsel turizm alanlarından ayıran özellikler ise Tablo 2'te verilmiştir. Rize ilinde Rize Ziraat Botanik Çay Bahçesi'ni diğer kentsel turizm alanlarından ayıran özellikler kullanıcılar tarafından başlıca bitkisel çeşitliliğin fazla olması, ulaşım kolaylığı, alanın kent içerisindeki konumu, panoramik manzaraya sahip olması ve doğal olması olarak sıralanmıştır.

Tablo 2. Rize Ziraat Botanik Çay Bahçesi'ni Diğer Kentsel Turizm Alanlarından Ayıran Özellikler

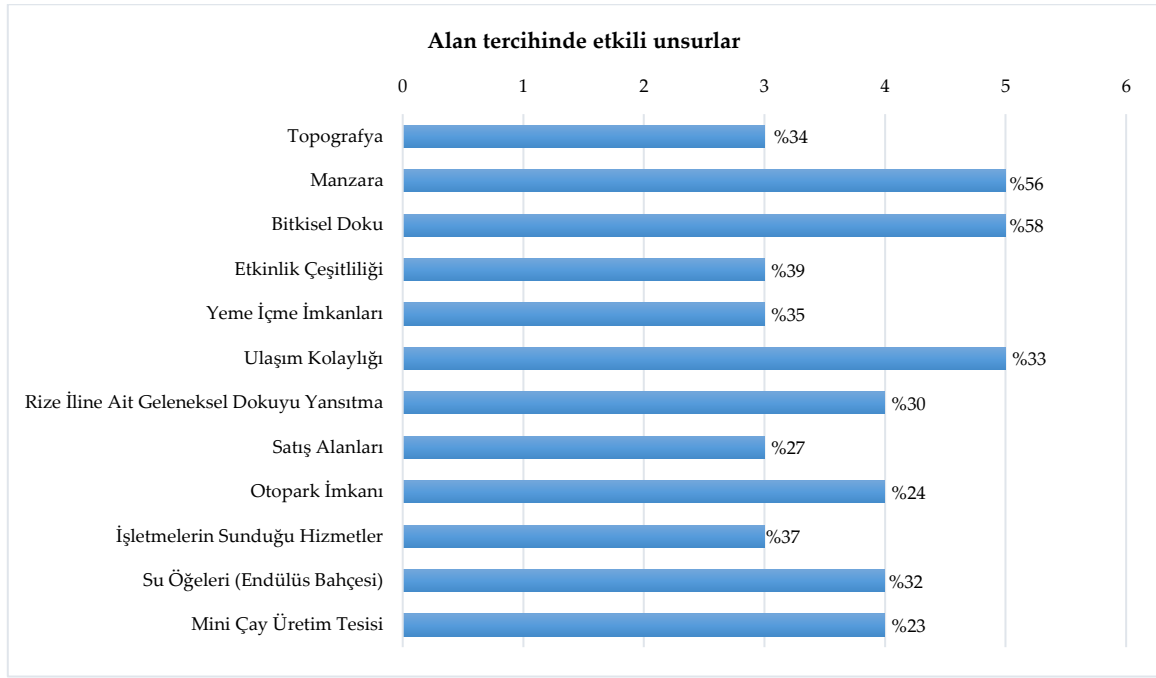
Alanı Rize'deki Diğer Turizm Alanlarından Ayıran Özellikler	Sıklık	%
Bitkisel çeşitliliğin fazla olması	*****	(%41)
Ulaşım kolaylığı ve alanın kent içerisindeki konumu	*****	(%14)
Panoramik manzaraya sahip olması	*****	(%13,4)
Doğal olması	*****	(%4,2)
Peyzaj tasarımı	*****	(%4,2)
Çay bitkisinin tanıtımının yapılması	****	(%3,5)
Farklı etkinlik alanları bulundurması (Oturma alanı, oyun parkı, su ögesi vb.)	****	(%3,5)
Rize'nin kültürel kimliğini yansıtması	****	(%2,8)
Yeme içme alanları bulundurması	****	(%2,8)
Bitki tanıtım levhalarının bulunması	***	(%2)
Temiz ve güvenilir işletmelerin bulunması	***	(%2)
Yeşil alanlarda rekreasyon imkanının olması	**	(%1,4)
Topografya	**	(%1,4)
Turizm alanı olması	**	(%1,4)
Fiyatların uygun olması	*	(%0,7)

Alana ait kullanıcılar tarafından tespit edilen eksiklikler ve alanın doğal ve kültürel peyzaj öğeleri dikkate alınarak turizm potansiyelini arttırmaya yönelik kullanıcılar tarafından geliştirilen öneriler Tablo 3'te yer almaktadır. Alana ait genel eksiklikler kullanıcılar tarafından bakımsızlık, tanıtım eksikliği, otopark sorunu, Rize iline ait tanıtım alanlarının eksikliği, etkinliklerin yetersiz olması olarak görülmüş ve bu eksiklikler göz önünde bulundurularak eksiklikleri tamamlayıcı öneriler sunulmuştur (Tablo 3).

Tablo 3. Alana Ait Kullanıcılar Tarafından Tespit Edilen Eksiklikler ve Öneriler

Turizm Alanı Olarak Eksiklikler	n	Turizm Alanı Olarak Öneriler	n
Yok	20	Yok	24
Bakımsız olması	6	Bakımın artması	4
Tanıtımının yapılmaması	5	Tanıtımının yapılması	21
Otoparkın yetersiz olması	8	Otopark alanının genişletilmesi	8
Rize şehrine ait tanıtım alanlarının olmaması	4	Rize kültürünü yansıtacak alanlar oluşturulması	10
		Çay alanlarının artırılması	3
Etkinliklerin yetersiz olması	10	Etkinlik alanlarının ve çeşitlerinin artması	24
Mekânların yetersizliği	20		
Alanın küçük olması	10	Alanın genişletilmesi	5
Renkli ve çiçekli bitki varlığının az olması	2	Bitkisel varlığın artırılması	7
Yeşil alanların az ve parçalanmış olması	2		
Alan içi ulaşımın dar ve eğimli olması	7	Alan içi tanıtım levhaları	2
Aydınlatmaların yetersiz olması	2	Alanın gece kullanımına uygun hale getirilmesi	1
Kapalı alanların az ve bakımsız olması	7	Kapalı alanların artması	2
		Ahşap yapıların yapılması	2
Konaklama alanının olmaması	3	Konaklama alanlarının yapılması	3
Peyzaj tasarımının yetersiz olması	6	Peyzaj tasarımının geliştirilmesi	2
Yeme içme alanı ve işletmelerin yetersiz ve bakımsız olması	10	İşletmeleri arttırmak	5
Alanda ticari işletmelerin bulunması	1	İnsanların doğaya ulaşabileceği alanların artması	2
Yönlendirme tabelalarının azlığı	3	Alan içi tanıtım levhaları	2
İlgi çekici olmaması	1	Sefer ve turlar düzenlenmesi	2
		Alanda festival gibi etkinliklerin yapılması	4

Kullanıcıların alanı tercih etmelerinde ki doğal ve kültürel peyzaj öğelerinin etkileri Likert ölçeğinde (1. Çok az, 2.Az, 3.Orta, 4. Fazla 5. Çok fazla) değerlendirilmiş ve Şekil 2’de yer alan sonuçlar elde edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre kullanıcıların alanı tercih etmelerinde çok fazla (5) etkili olan unsurların başında bitkisel doku, manzara ve ulaşım kolaylığı gelmektedir. Bunun yansira alanı tercihte fazlaca (4) etkili olan unsurlar Rize iline ait geleneksel dokuyu yansıtmaya, su öğeleri, otopark imkânı ve mini çay üretim tesisi olarak sıralanabilmektedir. Alanı tercihte en az etkili olan unsur ise satış birimi olarak belirlenmiştir.

Şekil 2. Kullanıcıların Alanı Tercih Etmelerindeki Etkili Unsurlar

Kullanıcılara yapılan ankette değişkenler arasındaki korelasyon analizine bakıldığında doğal ($r=,295^{**}$) ve kültürel peyzajların ($r=,284^{*}$) yeterliliği ve alanın ilgi çekiciliği arasında pozitif korelasyon bulunmakta olup doğal ve kültürel peyzajlar alanın ilgi çekiciliğini artırmaktadır sonucuna varılmıştır. Doğal peyzaj yeterliliğinde manzara ve bitkisel doku etkili olurken kültürel peyzajın yeterliliğinde topografya, manzara etkisi, bitkisel doku etkisi ve etkinlik çeşitliliği ön plana çıkmaktadır. Bunun yanı sıra mevcut doğal ve kültürel peyzajlar ile Rize ilinin karakteristiğini yansıtan unsurlar arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r=,349^{**}$, $r=,322^{**}$). Bitki tanıtım etiketlerinin dikkat çekiciliği ve alandaki doğal ve egzotik bitkiler hakkındaki bitki bilgisi arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=,194^{*}$). Alandaki bitki tanıtım etiketleri kullanıcıların bitki bilgisini artırmaktadır.

Alandaki yeşil alan miktarını yeterli bulan kullanıcılar alanın kültürel peyzajını da yeterli bulmaktadır ($r=,210^{*}$). Aynı zamanda kullanıcılar bu alanı turizm alanı olarak ilgi çekici bulmakta ($r=,336^{**}$) ve alanın ilgi çekiciliğini; manzara, bitkisel doku, etkinlik çeşitliliği, ulaşım kolaylığı, otopark imkânı, alandaki su öğeleri, geleneksel dokuya sahip alanların etkisi artırmaktadır. Kullanıcılar turizm alanı olarak alanın geleneksel dokusunun yanı sıra Rize ilinin doğal ve kültürel karakteristik özelliklerini yansıttığını düşünmektedir ($r=,305^{**}$). Turizm alanı olarak değerlendirilmesinde alandaki Rize ilini yansıtan geleneksel dokuyu sahip alanlar ($r=,305^{**}$) bitkisel doku ve etiketlerin varlığı ($r=,238^{*}$), topografya ve etkinlik çeşitliliği ($r=,241^{*}$) etkili olmaktadır. İşletmeleri yeterli bulan kullanıcılar yeme içme imkânlarını da yeterli bulmaktadır. Alandaki mevcut su öğeleri etkinlik çeşitliliğini artırmaktadır ($r=,381^{**}$).

SONUÇ

Rize ilinde turizme bağlı etkinlik ve mekânlar kentin kırsal alanlarında bulunan yaylalar, şelaleler ve ormanlar gibi doğal alanlarda yoğunlaşmıştır. Rize ilinde en aktif kullanılan kentsel turizm alanlarından biri olan Ziraat/Botanik Çay Bahçesi'nin kullanım yoğunluğu, kentte alternatif kentsel rekreasyon alanlarının sınırlı sayıda olmasıyla ilişkilidir.

Rize ilinde yapılan çalışmada elde edilen veriler ışığında alan kullanıcıları alanı mevcut yapısal ve kültürel peyzaj özellikleri ile turizm açısından ilgi çekici bulmaktadır. Kaya 2002'de yaptığı çalışmada turizmin manzara, topografya, su, bitki örtüsü gibi doğal ve kültürel kaynakların

kullanımına dayanmakta olduğu ifadesiyle çalışma sonucunu desteklemektedir (Kaya, 2002). Rize ilinde yapılan çalışmada bitkisel doku çeşitliliği ve manzara, alanın kentsel turizm açısından özgünlüğünü ortaya koymakta olup bitki tanıtım etiketlerinin yer alıyor olması kullanıcıların dikkatini çekmekte ve bitkiler hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamaktadır.

Alanın Rize kent kimliğini yansıtan öğeler taşıması, kullanıcıların alanı beğenmesini arttırmıştır. Alanda yerel kültürü yansıtan, çay tarımının anlatıldığı mini çay üretim tesisi ve kent mimarisini öne çıkaran serenderler gibi yapıların bulunması alanın yerel halk tarafından daha çok benimsenmesini sağlamış ve alanda bulunan ziyaretçilere kent kültürünü deneyimleme imkânı sağlamıştır.

Rize ili Çayeli ilçesi Çeçeva köyünde yer alan çay bahçesi oluşturmuş olduğu estetik güzellikle yoğun yerli ve yabancı turist çekmektedir. Fakat Rize kent merkezine uzak olması, ulaşım ve otopark imkânları ve özel şahsa ait bir bahçe olmasından dolayı kullanımında zorluklar yaşanmaktadır. Bu kapsamda Çeçeva çay bahçesinin estetik güzelliğine benzer bir alan, Botanik Ziraat Çay Bahçesi'ndeki mevcut çay bahçeleri de içine katılarak yeniden tasarlanarak yerli ve yabancı turistlerin odak noktası haline getirilmelidir. Bu noktada Karaşah (2019)'un belirttiği gibi turistlerin çayın üretiminden, toplanmasına ve tadımına kadar tüm ritüellerin içinde bulunmalarına imkân tanınmalıdır.

Çeşitli işlevsel, estetik ve fonksiyonel katkılar sunan bitkilerin çeşitliliği ve bitkilere yapılan tanıtım levhası sayesinde alan yüz ölçümünün küçük olmasına rağmen kullanıcılara bitkileri tanıtmak ve farklı taksonları görme imkânını sağlamaktadır.

Ziraat/Botanik Çay Bahçesi gibi kültürel bir peyzaj alanının kullanım yoğunluğu göz önünde bulundurulduğunda doğal peyzajların yanı sıra insanların kültürel peyzaj öğelerinin varlığına da ihtiyaç duyduğu sonucuna varılmaktadır. Çalışmada elde edilen bu sonuç Terkenli (2002)'nin yaptığı çalışma ile benzerlik göstermekte olup, kullanıcıların bu alanlarda peyzajı sadece doğal ve kültürel olarak değil görsel, estetik, işlevsel ve sembolik tüm boyutlarıyla bir tüketim ürünü olarak deneyimlediği görülmektedir. Kent kimliğinin ve kültürünün kültürel peyzaj çalışmaları ile tanıtıldığı bu alan kente gelen ziyaretçilerin uğrak noktası haline gelmekte ve kente ekonomik katkılar sunmaktadır.

Yapılan değerlendirmeler doğrultusunda, alana ait tanıtım çalışmaları yapılması, ulaşımın kolaylaştırılması, otopark alanının büyütülmesi, bitki ve yeşil alan varlığının artırılması, Rize kültürü ve çay tarımını yansıtan daha fazla yapı ve peyzaj öğesinin eklenmesinin alanın turizm potansiyelini arttıracığı sonucuna varılmıştır. Bu konuda ortaya çıkan sonuçların değerlendirilmesi ve uygulamaya geçebilmesi anlamında ÇAYKUR Genel Müdürlüğü'ndeki yetkililerle görüşülüp alana yönelik yapılabilecekler hakkında görüşmeler yapılmalıdır.

Çalışmada doğal ve kültürel peyzaj alanlarının artmasının turizm deneyimini iyileştirdiği ve geliştirdiği sonucuna varılmıştır. Bu da peyzaj mimarlığı ve peyzaj tasarımının doğal ve kültürel peyzaj alanlarının turizm potansiyelinin artmasında aktif rol oynadığını göstermekte olup kentsel turizm alanlarında kullanıcıların mekânsal deneyimlerini yerel ölçekte yansıtan bir strateji sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Alpak, E. M., Özkan, D. G., Düzenli, T. (2016). Evaluating Changing Coastal View from Functional Perspective A Case Study of Trabzon City, *Journal of Balkan Ecology*, (3): 291- 299.
- Buckley, R. (2000). Neat Trends: Current Issues in Nature, Eco-And Adventure Tourism, *International Journal of Tourism Research*, 2(6): 437-444.
- Cengiz Gökçe, G. ve Açiksöz, S. (2014). Turizmin Kültürel Peyzaj Bileşenleri ve Kırsal Kimlik Üzerine Etkisi: Nallıhan-Beydili Köyü Örneği. II. In *International Symposium on Environment and Morality*, Adıyaman, 24-26.
- Dowling, R., Newsome, D. and Moore, S. (2002). *Natural Area Tourism: Ecology, Impacts And Management*. Bristol: Channel View Publication.
- Düzenli, T., Yılmaz S., Tarakci Eren, E. (2018). Kentsel Açık Yeşil Alanların Kullanım Türleri ve Amaçları, *Social Sciences Studies Journal (SSSJJournal)*, 4: 222-228.
- Gülçin, D. (2020). Kültürel Ekosistem Hizmetlerinin Sosyal Medya Verileri Kullanılarak Haritalanması: Datça Yarımadası Örneği, *Turkish Journal of Forestry*, 21(4): 407-416.
- Heslinga, J. H., Groote, P. D. and Vanclay, F. (2017). Using a Social-Ecological Systems Perspective to Understand Tourism and Landscape Interactions in Coastal Areas, *Journal of Tourism Futures*, 3(1): 23–38.
- Jiménez-García, M., Ruiz-Chico, J. and Peña-Sánchez, A. R. (2020). Landscape and Tourism: Evolution Of Research Topics, *Land*, 9(12): 488.
- Kaya, L. G. (2002). Cultural Landscape for Tourism, *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 4 (4): 54-60.
- Karaşah, B. (2019). Kırsal Turizm Kapsamında Çay Turizminin Değerlendirilmesi “Artvin Örneği”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(68): 1169-1175.
- Lew, A. A., Hall, C. M. ve Williams, A. M. (Eds.). (2008). *A Companion To Tourism*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Libosada Jr, C. M. (2009). Business or leisure? Economic development and resource protection—Concepts and practices in sustainable ecotourism, *Ocean & Coastal Management*, 52(7), 390-394.
- O'Hare, D. (1997). Interpreting The Cultural Landscape for Tourism Development, *Urban Design International*, 2(1): 33-54.
- Pardo Abad, C. J. and Fernández Álvarez, J. (2020). Landscape as Digital Content and A Smart Tourism Resource in The Mining Area of Cartagena-La Unión (Spain), *Land*, 9(4): 112.
- Samsudin, P. Y. and Maliki, N. Z. (2015). Preserving Cultural Landscape in Homestay Programme Towards Sustainable Tourism: Brief Critical Review Concept, *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 170: 433-441.
- Skowronek, E., Tucki, A., Huijbens, E. and Jóźwik, M. (2018). What is The Tourist Landscape? Aspects and Features of The Concept, *Acta Geographica Slovenica*, 58(2), 73-85.
- Terkenli, T. S. (2002). Landscapes of Tourism: Towards A Global Cultural Economy of Space?, *Tourism Geographies*, 4(3): 227-254.
- Terkenli, T. S., Skowronek, E., and Georgoula, V. (2021). Landscape and Tourism: European Expert Views on an Intricate Relationship, *Land*, 10(3): 327.
- Urry, J. (1995). *Consuming Places*. Lomdon: Routledge.
- Utami, W. (2020). Resilience of Cultural Landscape Heritage Study in Spatial Tourism Context, *In IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 402(1): 1-6.
- URL-1 <https://rize.ktb.gov.tr/TR-163760/gezilecek-yerler.html>, Erişim Tarihi: 10.08.2021

Doğal ve Kültürel Peyzaj Değerinin Turizm Potansiyeline Etkisi: Rize Ziraat/ Botanik ay Bahçesi rneęi

- Yılmaz, K. T., Alphan, H., Gülçin, D. (2019). Assessing Degree Of Landscape Naturalness İn A Mediterranean Coastal Environment Threatened By Human Activities, *Journal of Urban Planning and Development*, 145(2): 05019004.
- Yılmaz, S., Düzenli, T., Mumcu, S. (2016). Assessing Urban Green Areas in Terms of User Satisfaction Case Study of Trabzon City, *Journal of Balkan Ecology*, (19): 275-290.